

УДК 364-3-058.862:347.641(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9>

Ольга СУЛІМЕНКО

аспірантка кафедри соціальної роботи,

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

пров. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61000

ORCID: 0000-0001-9645-9593

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9>

Бібліографічний опис статті: Суліменко, О. (2022). Соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 68–75, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У науковій статті авторкою розглянуто соціальну роботу з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Розкрито сутність, визначено потреби та ресурси означеної категорії, які є актуальними в умовах воєнного стану, а саме соціальні (щодо самовизначення та самореалізації, отримання соціальних виплат тощо), психологічні (нормалізація психоемоційного стану, інтелектуального розвитку у самоусвідомленні, самооцінці, естетичні потреби дитини тощо), біологічні (фізіологічний розвиток, забезпечення повноцінного харчування тощо). Розкрито проблеми та чинники, які необхідно враховувати під час соціальної роботи з дітьми в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано поняття дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, та головні принципи надання соціальних послуг. Визначено особливості реінтеграції вихованців інтернатних закладів. Відзначено, нагальну проблему сьогодення, щодо організації соціальної роботи по влаштуванні дітей в сімейні форми виховання. Важливо також розвивати та удосконалювати зазначені форми виховання: усиновлення, опіка/піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. З'ясовано, що не дивлячись на те, що Україна перебуває у стані війни, проводиться соціальна робота та виконуються усі заплановані соціальні гарантії для дітей. Визначено та детально охарактеризовано підтримку дітей у воєнний період, яка обов'язково відбувається з урахуванням особливостей віку дитини, дотриманням гендерночутливого підходу. Визначено, що процес удосконалення соціальної роботи з дітьми означеної категорії в умовах воєнного стану можливий та потребує нових підходів в діяльності структур, причетних до роботи з дітьми. Зазначено, що соціальний захист дітей розвивається як один з пріоритетних напрямків державної соціальної політики.

Ключові слова: діти-сироти, гендерночутливий підхід, соціальні послуги, діти, позбавлені батьківського піклування, соціальна робота, соціальний захист, воєнний стан.

Olha SULIMENKO

Postgraduate Student at the Department of Social Work,

KZ "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy"

of the Kharkiv Regional Council,

av. Rustaveli, 7, Kharkiv, Ukraine, 61000

ORCID: 0000-0001-9645-9593

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9>

To cite this article: Sulimenko, O. (2022). Sotsialna robota z ditmy-syrotamy ta ditmy, pozbavlenymy batkivskoho pikluvannia, v umovakh voiennoho stanu [Social work with orphans and children deprived of parental care in the conditions of the state of war]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 68–75, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.9>

SOCIAL WORK WITH ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE IN THE CONDITIONS OF THE STATE OF WAR

In the scientific article, the author considered social work with orphans and children deprived of parental care in the conditions of martial law. The essence is revealed, the needs and resources of the specified category are defined, which are

relevant in the conditions of martial law, namely social (regarding self-determination and self-realization, receiving social benefits, etc.), psychological (normalization of the psycho-emotional state, intellectual development in self-awareness, self-esteem, aesthetic needs of the child, etc.), biological (physiological development, provision of adequate nutrition, etc.). The problems and factors that must be taken into account during social work with children under the conditions of martial law in Ukraine are revealed. The concepts of an orphan child, a child deprived of parental care, and the main principles of providing social services are analyzed. Peculiarities of reintegration of pupils of residential institutions are determined. It was noted that the urgent problem of today is the organization of social work on the placement of children in family forms of education. It is also important to develop and improve the specified forms of education: adoption, guardianship, foster family, family-type orphanage. It was found that despite the fact that Ukraine is in a state of war, social work is carried out and all planned social guarantees for children are fulfilled. The support of children during the war period, which necessarily takes into account the characteristics of the child's age, is defined and characterized in detail, with the observance of a gender-sensitive approach. It was determined that the process of improving social work with children of the specified category in the conditions of martial law is possible and requires new approaches in the activities of structures involved in working with children. It is noted that the social protection of children is developing as one of the priority directions of the state social policy.

Key words: orphans, gender-sensitive approach, social services, children deprived of parental care, social work, social protection, martial law.

Актуальність. Сьогодні повномасштабне вторгнення росії в Україну стало викликом для соціальної сфери, адже кількість дітей, які посиротіли та залишились без батьківського піклування значно зросла. В умовах введення воєнного стану в Україні набули пріоритетності питання, пов'язані із соціально-правовим захистом дітей, зокрема дітей, які залишились без батьківського піклування. Соціальна сфера потребує вироблення якісно нового підходу щодо забезпечення дітям повноцінного розвитку відповідно до їх потреб. Адже саме діти є основою майбутнього країни. Економічні, соціальні, політичні суперечності торкнулись всіх сфер діяльності та верств населення, в першу чергу позначилися на дітях, тобто на клієнтах соціальної роботи. На теперішній час необхідною й важливою є соціальна робота з конкретною групою клієнтів, а саме із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, з урахуванням їх специфіки. З запровадженням воєнного стану актуалізується питання пов'язанні із закріпленням нормативно-правових актів щодо соціально-правового захисту прав дітей, а зокрема соціальної роботою із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Аналіз досліджень. У наукових доробках зарубіжних і вітчизняних дослідників розглядалися різноманітні питання з соціальної роботи (А. Твелтвіз, Г. Чейне, М. Майо, М. Ромм, О. Безпалько, Т. Семигіна та ін.); специфіка соціалізації дитини у різних інституціях досліджували (Т. Алексєнко, В. Анголенко, І. Богданова, С. Болтівець, С. Литвиненко, С. Курінна, О. Рассказова, І. Трубавіна, Ю. Чернецька

та ін.); соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджують (Н. Болотіна, Л. Волинець, О. Карпенко, А. Нечаєва, І. Пеша та ін.); реінтеграцію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вивчали (Н. Комарова, Л. Кривачук, Л. Мельничук, О. Ноздріна та ін.).

Метою статті є узагальнення та характеристика соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в реаліях сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Концепція мобілізації ресурсів під час соціальної роботи, передбачає певні дії, спрямовані на максимальне задоволення потреб клієнта на основі невикористаних внутрішніх ресурсів (інтелект, освіта, цілеспрямованість, воля, мотивація та ін.), а також на пошук і залучення зовнішніх ресурсів суспільства і оточення. Оцінка потреб дитини, як інструмент захисту дитини, має визначити чи забезпечені базові потреби дитини для розвитку; чи безпечним є для дитини її місце проживання тощо. Як інструмент надання соціальних послуг, оцінка потреб має допомогти визначити потреби дитини та здатність законних представників їх задовольняти; складні життєві обставини, які сім'я не може подолати самотійно; перелік необхідних послуг; коло соціальних працівників та межі їх втручання у сім'ю для надання підтримки.

Соціальна робота з цією категорією дітей передбачає оцінювання потреб у соціальних послугах, а саме: планування, організацію, координацію, надання їм державних пільг, соціальної допомоги, компенсаційних виплат

та інших видів соціальної підтримки, а також здійснення моніторингу щодо отримання означеної допомоги. Ми погоджуємося з думкою О. Безпалько, що відносини у сфері соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування у територіальній громаді, повинні будуватися за принципом «знизу – вгору», що пов'язане в першу чергу з розв'язанням соціальних проблем, підвищенням рівня надання послуг та активізації членів громади через проведення відповідних акцій, заходів (Безпалько, 2005: 147).

У перспективі подальшого дослідження звернемося до чинників та проблем, які необхідно враховувати під час соціальної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, як клієнтами соціальної роботи.

Науковці З. Кияниця, Ж. Петрович визначають три групи потреб дитини: біологічні – це базові потреби, пов'язані із харчуванням, фізіологічним розвитком, фізичним навантаженням, у порадах з питань, що стосуються здоров'я, здорового способу життя тощо; соціальні – це потреби у стосунках з родиною, однолітками, потреби в соціальному самовизначенні, соціальній самореалізації, самопрезентації, незалежності від дорослих, у свободі вибору; психологічні – це потреби в інтелектуальному та емоційному розвитку, у самоусвідомленні, самооцінці, естетичні потреби дитини. Тобто, для дитини необхідні можливості отримання інформації, доступ до книжок та інших джерел знань, інтелектуальна активність (Кияниця, Петрович, 2017: 40).

Слід наголосити, що багато ще залежить від того, в якому віці діти набули статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Чим раніше дитина залишилася без батьків, тим більше позначаються на її розвитку, як особистості наслідки сирітства.

Під час роботи з даною категорією дітей слід дотримуватися «гендерночутливого підходу», який передбачає професійну взаємодію з людиною незалежно від біологічної статі з орієнтацією на роботу з неконструктивними гендерними стереотипами, що заважають особі вийти із складних життєвих обставин; передбачає уникнення фахівцем у професійному спілкуванні поляризації чоловічих і жіночих ролей й стереотипного сприйняття клієнта, прояв по

відношенню до нього паритетності, емпатійного і толерантного ставлення, антисексиської поведінки тощо. Орієнтація на соціально-психологічну діагностику, соціальне виховання та соціальну допомогу дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, через неупереджене вивчення та роботу з наявними в особистості гендерними стереотипами (Анголенко та ін., 2017: 8).

Слід зазначити, що існуюча інституційна модель утримання дітей означеної категорії в інтернатному закладі на тривалий період сприяє виникненню у дітей даної категорії явища госпіталізму. До основних недоліків інтернатного виховання, що негативно впливають на психічний розвиток дітей відносять: неправильну організацію спілкування дорослих із дітьми; виховання й навчання дітей за програмами, які не компенсують дефекти розвитку, отримані відсутністю сім'ї; недиференційований підхід до вихованців у процесі виховання і навчання; бідність конкретно-чуттєвого досвіду дітей, зумовлена надмірним звуженням докільля: мала кількість і одноманітність сенсорних подразників, якими вони оперують; постійне перебування дітей в умовах колективу (відсутність особистого простору, усамітнення, самостійності у виборі) тощо (Кахіані, Бондарчук, 2017:102). Це насамперед призводить до знання вихованцями своїх обов'язків, на відміну від знання своїх прав, відсторонення від посильної необхідної побутової праці. Іноді надмірна комфортність перебування дитини в інтернатних закладах зумовлює в подальшому споживацьке ставлення до життя та знижує ступінь підготовки вихованців інтернатних закладів до діяльності в конкурентному середовищі.

Останнім часом державна політика України була спрямована на популяризацію сімейних форм виховання, за якою оптимальною формою є реінтеграція дитини в сім'ю. За своєю сутністю реінтеграція вихованців інтернатних закладів – це процес їх повернення чи входження до біологічних сімей чи іншої соціальної системи (приймальна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) шляхом відновлення чи формування прив'язаностей, соціальних зв'язків та відносин, набуття соціального досвіду, соціальної компетентності. Враховуючи специфіку даного процесу визначають чуттєво-емоційний, емоційно-соціальний, соціально-інституційні рівні соціальних взаємодій, на

яких відбувається процес реінтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Кальченко, 2017:42).

Отже, реінтеграція, на думку вчених, це процес повернення людини в суспільство в ролі активного й незалежного члена соціального життя, що передбачає компенсацію втрат соціальних зв'язків, досягнення відповідного рівня емоційного стану тощо (Міщенко, Сівакова, 2021:168).

Нові умови сьогодення диктували необхідність пошуку нових рішень, тому було утворено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, який сприяє координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану (Постанова Кабінету Міністрів України, 2022).

В межах напряму щодо забезпечення безпечного переміщення (евакуації) дітей, які проживають або зараховані на цілодобове перебування до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, дітей, влаштованих в сімейні форми виховання, на безпечну територію за підтримки Координаційного штабу розроблено алгоритм переміщення, забезпечення розміщення, належного догляду та виховання дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, що розташовані в зоні активних бойових дій або наближених до неї населених пунктах. Алгоритм затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385 «Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану» (Постанова Кабінету Міністрів України, 2022).

Введено програму для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку «U-LEAD з Європою», яка спільно фінансується Європейським Союзом та його державами-членами Німеччиною, Польщею, Швецією, Данією, Естонією та Словенією для підтримки України на її шляху до зміцнення місцевого самоврядування. U-LEAD сприяє прозорому, підзвітному та багаторівневому управлінню в Україні, яке відповідає на потреби гро-

мадян та розширює можливості громад (U-LEAD роз'яснює громадам специфіку соцзахисту дітей, які постраждали від агресії рф, 2022).

Серед чинників, які негативно впливають на якість соціальної роботи з даними клієнтами в умовах воєнного часу слід віднести невідзначеність шляхів постійного фінансування та недостатнє кадрове забезпечення через плив кадрів за межі території України.

В умовах воєнного стану виникла ситуація, коли у дітей померли, зникли безвісти тощо батьки, які за звичайного життя, тобто в мирний час сумлінно виконували свої батьківські обов'язки. Як наслідок, кількість дітей, які фактично залишилися без батьківського піклування, втратили зв'язок з рідними та потребують соціального захисту збільшується щодня. Також, враховуючи, що нормативно-правові акти, які діяли до повномасштабного вторгнення росії в Україну, процедура влаштування дітей до сімейних форм виховання (опіку/піклування, прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, усиновлення) вимагала такого переліку документів, який нереально зібрати в умовах воєнного стану. Урядом було спрощено процедуру влаштування дітей зазначеної категорії до сімейних форм виховання. Так, під час влаштування дитини під опіку/піклування родичами зробили необов'язковим для кандидатів в опікуни/піклувальники проходження курсу навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; неподання довідки про доходи; неподання довідки про наявність чи відсутність судимості. Після припинення надзвичайного або воєнного стану довідка про наявність чи відсутність судимості опікуна/піклувальника надається службі у справах дітей протягом місяця (Постанова Кабінету Міністрів України, 2008). Також було схвалено рішення, згідно з яким діти, які залишилися без піклування батьків, під час воєнного стану можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування до того моменту, поки не буде достовірно з'ясовано, що саме сталось з її батьками. Слід відзначити, що через втрату зв'язку з батьками діти є психологічно травмовані і потребують соціально-правового захисту. Тому прийняття такого рішення є вірним та доцільним. Також законодавчо врегульовані питання щодо алгоритмів дій для організації

соціального захисту дітей, батьки яких загинули (свідоцтва про смерть відсутні), та відсутні близькі родичі; дітей, батьки або близькі родичі яких не виходять на зв'язок або перебувають в місцях активних обстрілів, під завалами, поранені в лікарнях. Отже, якщо дитина опинилася під час війни в складних життєвих обставинах, вона потребує допомоги і тому її тимчасово влаштовують до сім'ї. Тимчасове влаштування діє на певний час і як тільки буде можливість – дитина повернеться до батьків, законних представників, інших родичів або в органи у справах дітей (В Україні тимчасово спростили процедуру оформлення опіки над дітьми, які залишились без батьків, 2022).

В умовах цифровізації запроваджено подання заяви громадяни України, які бажають усиновити дитину, про отримання консультації щодо процедури усиновлення дитини, взяття на облік кандидатів в усиновлювачі, опікуни/піклувальники, утворення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, про влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, під опіку/піклування до осіб, які не є родичами, в електронній формі через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, що в першу чергу надає можливість у будь-який час доби подати заяву та зручно завантажити всі необхідні документи (Постанова Кабінету Міністрів України, 2022).

Під час дії воєнного стану без проходження курсу підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, громадяни України, які бажають усиновити дитину, можуть бути взяті на облік кандидатів в усиновлювачі, якщо у період дії воєнного стану в регіоні припинено проведення підготовки кандидатів в усиновлювачі із зобов'язанням пройти відповідний курс підготовки після відновлення такого навчання, про що їх інформує служба у справах дітей за місцем обліку (Постанова Кабінету Міністрів України, 2008).

Запровадження чат-боту «Дитина не сама» надає можливість сповістити про необхідність допомогти дитині («Ваша дитина загубилася», «Ви виявили дитину без супроводу дорослих», «Ви працюєте з міжнародними організаціями, які готові прихистити українських дітей», «у Вас є інші питання з приводу дітей»). Якщо особа хоче допомогти дитині, яка опинилася

у складних життєвих обставинах під час дії воєнного стану, вона може тимчасово прихистити її у своїй родині. Для цього необхідно звернутися в службу у справах дітей за місцем перебування або скористатися чат-ботом «Дитина не сама». Фахівці соціальних служб дадуть детальні та подальші інструкції з вирішення даного питання (Програма «Дитина не сама»: понад 1 000 українців пройшли навчання та готові прийняти у свою сім'ю дитину під час війни 2022).

Щоб забезпечити безперервні виплати соціальної допомоги сім'ям із дітьми на тимчасово окупованих територіях та на територіях, де відбуваються активні бойові дії, Кабінетом Міністрів України запроваджено автоматичне нарахування раніше призначених соціальних допомог, тобто централізоване нарахування. Такий підхід на державному рівні забезпечує гарантовані соціальні виплати усім сім'ям із дітьми, котрі цього потребують, майже на усій території України, включаючи отримувачів соціальних допомог з найбільш постраждалих у війні регіонів України (Майже два мільйони родин з дітьми охоплені соціальною допомогою, спрямованою на захист прав дітей, 2022).

Слід зазначити, що війна може сильно впливати на думки та почуття дітей. Тому, дуже важливо, саме з раннього віку пояснювати дітям (враховуючи здатність розуміти) про війну, правила безпечної поведінки під час повітряної тривоги, перебування в укритті, під час евакуації, як можна покращити свій психоемоційний стан, подолати страхи тощо. Означені бесіди, допоможуть батькам чи опікунам зрозуміти, наскільки діти освідченні щодо цієї теми, у разі необхідності звернутися за порадою до фахівців.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Важливо відзначити, що діти-сироти та діти, чийх батьків з різних причин позбавили батьківських прав, чи які через вторгнення росії в Україну втратили зв'язок з батьками в майбутньому можуть мати проблеми з психоемоційним та фізіологічним станом, соціалізацією, комунікацією, тому, в першу чергу необхідно навчити цих дітей позитивно сприймати життя, вірити в добро, любов, власні сили, допомогти дітям зазначеної категорії знайти своє місце у цьому складному світі і реалізувати свої можливості.

Зусилля держави мають бути направлені на запобігання розлученню дітей з рідними бать-

ками, профілактику сімейного неблагополуччя, а не на боротьбу з наслідками поширення тих чи інших негативних чинників, наявність яких призводять до виникнення складних життєвих обставин за несвоєчасного втручання, які сім'я не в змозі самотійно подолати.

У випадку коли це неможливо, надати можливість кожній дитині зростати у турботливому сімейному середовищі. Політика держави повинна бути насамперед спрямована щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімейної форми виховання, створення сприятливих умов, найбільш наближених до виховання в сімейному колі, задоволенню потреб та реалізацію інтересів дітей.

На підставі вище викладеного можна зазначити, що на державному рівні захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану забезпечується на такому ж рівні, як і в мирний час. Про це свідчать, зокрема, такі фактори як створення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану,

спрощений порядок передачі дитини під опіку/піклування; надання можливості дітям, які залишилися без батьків під час воєнного стану, бути тимчасово влаштованими до сімейних форм виховання; «заборона» спрощеної процедури усиновлення.

Отже, можна сказати, що соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, повинна бути гнучкою й реагувати на появу нових потреб та суспільних викликів сьогодення. Арсенал її інтервенцій перебуває у стані постійного розвитку, що зумовлює необхідність вивчення тих практик, які мали позитивні результати, та здійснювати критичну рефлексію теоретико-методологічного обґрунтування діяльності фахівців (elar.kpnu.edu.ua) соціальних служб.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективою подальших досліджень є розробка технології соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О. В.. Соціальна робота в громаді : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
2. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посібник. Київ : Обнова компанії, 2017. Ч. I. 256 с.
3. Гендерночутливий підхід у роботі з вразливими верствами населення у соціально-правовій сфері : навчально-методичний посібник / В. Анголенко, О. Белоліпцева, О. Грошова, Ю. Дьоміна, Т. Ісаєва, Ю. Лисенко, О. Рассказова, В. Преображенська, М. Ткаченко, Ю. Чернецька, І. Цибуліна. Харків : ХГПА, 2017. 78 с.
4. Кахіані Ю. В., Бондарчук А. О. Заклад інтернатного типу як суб'єкт соціальнопедагогічної діяльності. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1(50.1). С. 102.
5. Кальченко Л. В. Технологія реінтеграції вихованців інтернатних закладів до біологічної сім'ї як практичний інструмент системи превенції соціального сирітства. веб-сайт. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.15587%2F2519-4984.2017.119956> (дата звернення : 12.09.2022).
6. Міщенко О.М., Сівакова Є.О. Реінтеграція дітей: концепція і сутність. *Держава та регіони. Серія «Соціальні комунікації»*. 2021. № 2(46). С. 168.
7. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 р. № 302/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.09.2022).
8. Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.09.2022).
9. U-LEAD роз'яснює громадам специфіку соцзахисту дітей, які постраждали від агресії рф. веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3479511-ulead-rozasnue-gromadam-specifiku-soczahistu-ditej-aki-postrazhdali-vid-agresii-rf.html> (дата звернення: 13.09.2022).
10. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.09.2022).
11. В Україні тимчасово спростили процедуру оформлення опіки над дітьми, які залишилися без батьків. веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3437884-v-ukraini-timcasovo-sprostili-proceduru-oformlennia-opiki-nad-ditmi-aki-zalisilis-bez-batkiv.html> (дата звернення: 12.09.2022).

12. Про внесення змін до (dspace.onu.edu.ua) деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 р. № 636/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#n36> (дата звернення: 13.09.2022).

13. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 р. № 905/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.09.2022).

14. Програма «Дитина не сама»: понад 1 000 українців пройшли навчання та готові прийняти у свою сім'ю дитину під час війни. веб-сайт. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/dytyna-ne-sama-trained-1000-ukrainians> (дата звернення: 12.09.2022).

15. Майже два мільйони родин з дітьми охоплені соціальною допомогою, спрямованою на захист прав дітей. веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21881.html> (Дата звернення 18.09.2022).

REFERENCES:

1. Bezpalko, O. V. (2005). *Sotsialna robota v hromadi [Social work in the community]*. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].

2. Kyianytsia, Z. P., Petrochko, Zh. V. (2017). *Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy [Social work with vulnerable families and children]*. Kyiv: Obnova kompani [in Ukrainian].

3. Anholenko, V., Bieloliptseva, O., Hroshova, O., Domina, Yu., Isaieva, T., Lysenko, Yu., Rasskazova, O., Preobrazhenska, V., Tkachenko, M., Chernetska, Yu., Tsybulina, I. (2017). *Hendernochutlyvyi pidkhid u roboti z vrazlyvymy verstvamy naseleння u sotsialno-pravovii sferi [Gender-sensitive approach in working with vulnerable population groups in the social and legal sphere: educational and methodological manual]*. Kharkiv : KhHPA [in Ukrainian].

4. Kakhiani, Yu. V., Bondarchuk, A. O. (2017). *Zaklad internatnoho typu yak subiekt sotsialnopedagogichnoi diialnosti [A boarding-type institution as a subject of socio-pedagogical activity]*. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 10.1 (50.1), 102 [in Ukrainian].

5. Kalchenko, L. V. *Tekhnolohiia reintehratsii vykhovantsiv internatnykh zakladiv do biologichnoi simi yak praktychnyi instrument systemy prevntsii sotsialnoho syrystva [The technology of reintegration of pupils of residential institutions into the biological family as a practical tool of the social orphanhood prevention system]*. Retrieved from <https://www.readcube.com/articles/10.15587%2F2519-4984.2017.119956> [in Ukrainian].

6. Mishchenko, O. M., Sivakova, Ye. O. (2021). *Reintehratsiia ditei: kontseptsii i sutnist [Reintegration of children: concept and essence]*. *Derzhava ta rehiony – State and regions. Serii «Sotsialni komunikatsii»*, 2(46), 168 [in Ukrainian].

7. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro utvorennia Koordynatsiinoho shtabu z pytan zakhystu prav dytyny v umovakh voiennoho stanu: vid 17 bereznia 2022 r. № 302 [On the formation of the Coordination Headquarters for the protection of children's rights under martial law]*. Kabinet Ministriv Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Deiaki pytannia tymchasovoho peremishchennia (evakuatsii) ditei ta osib, yaki prozhyvaiu abo zarakhovani do zakladiv riznykh typiv, form vlasnosti ta pidporiadkuvannia na tsilodobove perebuvannia, v umovakh voiennoho stanu: vid 27 bereznia 2022 r. № 385 [Some issues of temporary relocation (evacuation) of children and persons who live or are enrolled in institutions of various types, forms of ownership and subordination for a 24-hour stay, in conditions of martial law]*. Kabinet Ministriv Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. *U-LEAD roziasniuie hromadam spetsyfiku sotszakhystu ditei, yaki postrazhdaly vid ahresii rf. (2022). [U-LEAD explains to communities the specifics of social protection for children who suffered from Russian aggression]*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3479511-ulead-rozasnue-gromadam-specifiku-soczahistu-ditej-aki-postrazhdali-vid-agresii-rf.html> [in Ukrainian].

10. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pytannia diialnosti orhaniv opiky ta pikluvannia, poviazanoi iz zakhystom prav dytyny: vid 24 veresnia 2008 r. № 866. [Issues related to the protection of children's rights]*. Kabinet Ministriv Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

11. *V Ukraini tymchasovo sprostyly proceduru oformlennia opiky nad ditmy, yaki zalyshyls bez batkiv. (2022). [In Ukraine, the procedure for registration of guardianship over children left without parents has been temporarily simplified]*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3437884-v-ukraini-timcasovo-sprostili-proceduru-oformlennia-opiki-nad-ditmi-aki-zalisilis-bez-batkiv.html> [in Ukrainian].

12. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro vnesennia zmin do (dspace.onu.edu.ua) deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo tsyfrovizatsii protsesiv vlashtuvannia ditei u simeini formy vykhovannia: vid 31 travnia 2022 r. № 636 [On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding digitalization of the processes of placement of children in family forms of education]*. Kabinet Ministriv Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#n36> [in Ukrainian].

13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Poriadku provadzhennia diialnosti z usynovlennia ta zdiisnennia nahliadu za dotrymanniam prav usynovlenykh ditei: vid 08 zhovtnia 2008 r. № 905 [On the approval of the Procedure for conducting adoption activities and supervising the observance of the rights of adopted children]. Kabinet Ministriv Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

14. Prohrama «Dytyna ne sama»: ponad 1 000 ukrainsiv proishly navchannia ta hotovi pryiniaty u svoiu simiu dytnu pid chas viiny. (2022). [«The child is not alone» program: more than 1,000 Ukrainians have received training and are ready to accept a child into their family during the war]. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/dytyna-ne-sama-trained-1000-ukrainians> [in Ukrainian].

15. Maizhe dva miliony rodyn z ditmy okhopleni sotsialnoiu dopomohoiu, spriamovanoiu na zakhyst prav ditei. (2022). [Almost two million families with children are covered by social assistance aimed at protecting children's rights]. Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/news/21881.html> [in Ukrainian].